

het uit het zeewater in het brakke water binnengedrongen moet zijn. Daarop wijzen tal van kenmerken, o.a. ook de eenigszins ingewikkelde geslachtelijke voortplanting. Maar — wie heeft deze poliep ooit in zeewater gevonden? Voorzover ik weet, komt *Cordylophora* in het zoute water niet meer voor. In het binnenwater is het diertje vrij ver binnengedrongen. Ik betwijfel evenwel ten sterkste, of het in zuiver zoet water wel kan leven. Tenminste in wateren in het binnenland heb ik het nog nooit gevonden. Indien echter iemand andere ervaringen heeft, zou ik dit gaarne vernemen.¹⁾

Ten slotte wijs ik er nog op, dat de *Cordylophora*-boompjes een groote aantrekkelijkheid schijnen te bezitten voor tal van semi-parasitische diatomeeën. Zij zitten er soms vol van. Alweer een reden te meer om eens uit te kijken naar dit aantrekkelijke wezentje.

L. DORSMAN CZ.

VAN VOGELS EN INSECTEN IN 1917.

AAR aanleiding van uw schrijven in *D. L. N.*: Behalve bij de vogels merken we dit jaar ook een groote schaarschte op bij sommige insectensoorten. Daarentrent zoudt u uit andere deelen van 't land ook gaarne iets hooren.

Dit schrijven, overgenomen uit *D. L. N.*, las ik in de *Ticellose Courant* van 15 Augustus 1917, waarvoor ik die redactie dankbaar ben.

Mag ik nu zoo vrij zijn, u dienaangaande een en ander uit de IJselstreek mede te deelen. Niet alleen over insecten, maar gaarne wensch ik ook met iemand, wiens hoofd en hart dikwijls met dit onderwerp bezig zijn, over vogels te spreken, betreffende waarnemingen van dit jaar.

Naar alle waarschijnlijkheid mag ik zeker veronderstellen, dat aan u mijne liefhebberijen op natuur-historisch gebied bekend zijn. U zal zeker toestemmen even stil te staan bij de strenge koude die we gehad hebben van 21 Januari tot en met 10 Februari. Dan is hier, ondanks sneeuw en ijs, heel wat te zien en op te merken op 't gebied der ornithologie. Er komen hier — wanneer de IJsel met dikke ijsschotsen dichtgevroren zit, en hier en daar kleine en groote wakken — soorten voor, die uit het verre Noord-Oosten en hooge Noorden afkomstig zijn.

De hoofdmassa vormen de bekende soorten: gewone wilde eenden, tafeleenden en sloheenden, die dikwijls op het ijs in een lange rij, langs het een of andere wak geschaard zitten. Fuuten, troepjes zaagbekken en verschillende andere soorten eenden. Ter afwisseling ook zoo nu en dan kleine gezelschappen zeeduikers, die ons dan in de gelegenheid stellen, hun meesterschap in het duiken gade te slaan. Bijna bij elk wak hield zich een troep meerkoeten op, die dagelijks op den oever op onbesneeuwde plekjes hun hongerige magen vulden met gras, zooals het er in den winter uitziet, half dor, half groen, waarvan ze ook geheel en al moesten bestaan. Maar verscheidene individuen hebben door uitputting het leven er bij gelaten. Op een wandeling langs de rivier, vond ik de overblijfselen van menige gestorven koet. Hier zag ik in letterlijken zin de bekende spreuk: »De eene zijn dood is de andere zijn brood» bewaarheid. Want voor de bonte kraaien, die ook erg honger leden, was het een verrassende uitkomst. Naar het schijnt vreezen de graspiepers sneeuw en ijs niet zoozeer, ze vertoeven toch gaarne langs de oever of in de onmiddellijke nabijheid daarvan. Ook een troepje spreeuwen bleef geregeld stand houden met zonnige dagen zochten ze plekjes achter struikgewas en heggen.

De geheele maand Maart bleef guur, den 25sten zag ik een groote vlucht kraaien in N.O. richting trekken. Op een der laatste dagen van Maart kwam een grutto uit Z.W. richting de IJselstreek verkennen, maar keerde zonder te landen weer terug. Schijnbaar was hij door de anderen uitgezonden, om na te gaan, hoe het er in hun zomerverblijf uitzag.

¹⁾ Voor een paar jaar vond ik *Cordylophora* in groot aantal in de Houkesloot bij het Sneeker Meer. Daar is 't water ook niet geheel zoet. J. Hs.

Den 4en April kwam er in de voormiddaguren een flinke vlucht grutto's uit het Z.W. tamelijk hoog in de lucht over ons strijken. 's Middags ging ik eventjes kijken en trof ze dadelijk aan in een laag, waterig stuk weiland, aan de rivier gelegen, het aantal bedroeg 25 stuks. Het is voor deze argelooze vogels maar gelukkig, dat ze er geen smakelijk vleesch op na houden.

Ook April bleef verbazend guur, van het trekken der vogels viel over het algemeen maar zeer weinig te bemerken. In plaats van jubeltonen uit hooger sferen, kwamen er dikwijls geweldige sneeuwbuien. En toen mij op een der laatste dagen dezer maand, groote sneeuwvlokken om de ooren vlogen, ontwaarde ik een ietwat voorbarig boterbloempje in het nog bijna dorre gras. Daardoor kwamen mij eenige dichtregels uit een schoolboek voor de geest.

Boterbloempje sprak,
Booze winter pak.
U fluks maar hier van daan;
Meimaand komt reeds aan

Of de strenge heerscher de woorden van het kleine bescheiden wezentje verhoord heeft, weet ik niet, maar hij is daarna spoedig afgereisd naar zijn Noorder-kwartier.

Alle trekvogels waren laat, den 26en en 27en trokken nog bonte kraaien en roeken in N.O. richting. Zwaluwen waren er bedroevend weinig, ook waren ze in Mei nog schaarsch. Den eersten Mei hoorde ik den koekoek voor 't eerst.

In landbouwkringen wordt er veelal gezegd: »Met één Mei moeten er roggearen zijn.« Daar was dit jaar echter geen sprake van, de meeste rogge was nauwelijks een handbreed lang. Maar wat April liet zitten, maakte de nooit volprezen Mei zooveel mogelijk weer goed, appelen en pruimeboomen bloeiden bijna alle tegelijk.

Wanneer de boomgaarden en de Meidorens in vollen bloei staan, en het morgenrood zich wiegelt op golvende korenaren, dan is geheel natuur in feestgewaad. Dan jubelen en juichen de vogels allerwegen, wat aan elk ontvankelijk menschenhart nieuwe levensvreugde schenkt. De IJselstreek, met zijn zeer afwisselende landouwen, levert voor den natuurvriend onnoemelijk veel schoons, al die bloemenweelde en die lentezangen, dat boeit zijn oog en streelt zijn oor.

Het is niet de bedoeling hier in wijsgeerige beschouwingen te treden, maar de kracht die van al dat Goddelijke schoone uitgaat, blijft steeds in ons voortleven, en wanneer we er aan herinnerd worden, kan het ons zelfs uit groote droefheid opbeuren. Er gaat een zeer bijzondere bekoring uit van dat alles, zoodat wij — ondanks alle beslommingen des levens, en naast onze dagelijksche werkzaamheden — er onwillekeurig op gaan letten. Alle kleine attenties, die we er aan schenken, verschaffen ons steeds weer genoeg, ja zelfs troost en rust en vrede.

Ook aan het uitspansel zijn meermalen indrukwekkende panorama's te aanschouwen. Avonden, wanneer de zon achter bonkige wolken schuil gaat, en deze voor een wijle met een gouden rand omlijst, en als een reuzenzoeklicht hier en daar heldere zwavelgele stralen door een opening, of achter een schijnbaren bergtop heen schieten; om nog eenige oogenblikken het geheele landschap met zijne bewoners zoo majestueus te belichten, om daarna afscheid te nemen tot den volgenden dag.

Als dan de schemering — oogenschijnlijk de laatste lichtstralen op den voet volgende — om ons heen daalt, en aan den horizon het bleeke avondrood ons de plaats aanduidt, alwaar we de dagvorstin uit het oog verloren, dan geeft nog menige avondzanger een lied ten beste. Ook dan is er voor den waarnemer somtijds nog wat bijzonders te bespeuren.

Zoo kwam den 16den Mei met schemeravond een heel klein valkje zeer langzaam langs mij heen vliegen, naar het geheele voorkomen veronderstelde ik, een avondvalkje voor te hebben. Daar toch leden van deze fraaie roodpootjes een enkele maal in ons land worden aangetroffen.

Den 19den Mei hoorde ik nog weer een koekoek — om het zoo maar eens uit te drukken

— met een vrouwenstem. Rietzangers, kwikstaartjes en bij meerdere kleine soorten, heb ik geen schaarschte opgemerkt.

Van insecten gesproken: hommels en wespen heb ik dezen zomer ook zeer weinig gezien. Kokerwormen, bij de visschers onder de naam van rietworm bekend, heeft mijn broeder dit voorjaar ook weinig waargenomen. Deze vraatzuchtige beesten, die het den visschers nog al eens lastig kunnen maken, waren hier de laatste jaren zeer talrijk. Het gebeurde wel, dat er een handvol tegelijk in één fuik zat. Ze hechten zich aan de mazen vast, en kragen het garen, waarvan het netwerk is gemaakt door, zoodat er soms gaten ter grootte van een manshand in kwamen, als er eenige dicht bij elkander zaten. Vooral in kolken en slooten, waar veel modder en nog al rottende planten aanwezig zijn, en liefst wat houtgewas langs den oever, komen ze in den regel zeer druk voor. Algemeen komt die soort hier voor, welke in hoofdzaak plantenvezels en stukjes riet als materiaal voor het vervaardigen van haar huisjes bezigt. Deze kokertjes zien er dan van alle kanten zeer stekelig uit, en bij de eerste ontmoeting zou men niet vermoeden, in zoo'n propje van kort gebeten plantendeelen de woning van een zekere larve te zien.

Kleurrijke vlinders waren er maar matig. Koolwitjes daarentegen onnoemelijk veel in de maanden Juni en Juli, nimmer zag ik hier zulke massa's rondzwerven. Met mooie zonnige dagen leverde het waarlijk een schitterenden aanblik op. Steeds die dartelende, dansende, luchtigjes zwevende levende sneeuwvlokken, over akkers en weiden, en velden en wegen.

Eenige malen zag ik er interessante vertooningen van. Groepjes van tien tot twaalf, die zeer dicht in elkanders nabijheid kwamen, vereenigden zich plotseling tot een dwarrelend kluwen, en stegen dan zeer snel, schijnbaar vechtende, een meter of acht à tien het luchtruim in. Om dan op een gegeven oogenblik, als een ontploffend voorwerp uit elkaar te spatten, en kalmpjes daalden naar alle kanten de wikteltjes weer, om over bloemen en planten hun weg te volgen. Ook zag ik verscheidene malen groepjes van drie tot zes, op de wegen op paardenmest zitten, of ze daar van proefden kan ik niet zeggen. Al die vlinders van dezelfde soort voorspelden waarschijnlijk voor kool en dergelijke gewassen een ware rupsenplaag. Toch is dat niet het geval geweest, over het algemeen kwamen ze voor als vorige jaren, in Augustus een enkele akker waar ze een beetje talrijk waren.

Hoe het gegons, gezoem, of hoe men het ook noemen wil van insecten, soms een mensch zoo wonderlijk kan treffen. Op een zeer warmen stillen middag stond ik eenige oogenblikken in de schaduw van onzen lindeboom. Zoo opeens werd mijn oor getroffen door een zeer eigenaardig, iets aandoenlijks zingend geluid 't Scheen uit de verte te komen, alwaar ik ook mijne blikken richtte. Plotseling echter viel mijn oog op drie zweefvliegen, staande in de lucht, nauwelijks een meter van mijn aangezicht verwijderd. — — — — — »He...!« kunnen jelui zoo mooi zingen», zei ik in gedachten; om ze dan aandachtig te beschouwen en te luisteren. Inderdaad combineerden ze onder haar drieën een melodieuze gezang, wat deed denken aan enkele passages uit ontroerende muziek, en het trof te meer, daar het van een zekeren afstand scheen te komen.

Daar ik van schaarschte bij de zwaluwen (in April en Mei) heb gesproken, is het de moeite waard op dat vraagstuk even terug te komen en na te gaan, wat de Oogstmaand te aanschouwen gaf. Op een mooien avond in de eerste helft van Augustus richtte ik mijn schreden naar de rivier, om al het leven en vertier aldaar weer eens van nabij te bezichtigen.

Daar aangekomen had de zon ons reeds verlaten, en een menigte kleine vogels zocht in de rietboschjes een geschikte slaappleats op. In een van genoemde plekjes, waar riet en waterwilgenstruiken welig naast elkaar opschoten, zag ik eenige kwikstaartjes, 'n paar kleine rietzangers en een grooten karkiet. Deze laatste verrichtte nog steeds zijn acrobatische toeren, om bij riethalmen en twijgen zeer snel op te klauteren en neer te glijden, tevens hier en daar een insect of rupsje pikkende. Kwam hij dan in de nabijheid van een kleinere logé, dan liet hij een eigenaardig »korrrrr« hooren — iets aan zijn mooie zware stem eigen — als wilde

hij ze beknorren, maar liet ze verder geheel ongemoeid. Een ontelbare menigte zwaluwen hadden bij mijne aankomst voor het meerendeel het luchtruim gekozen, en scharrelden als een bijenzwerm over de weiden en boven het water, om dan telkens bij groepjes in het riet weer neer te strijken. Het was voor mij in zekeren zin een aangename verrassing, toen weer zulke massa's van die bedrijvige diertjes aan te treffen.

Het mooie weer van dezen zomer heeft waarschijnlijk het broeden en het groot brengen der jongen zeer begunstigd. Wanneer de jongen uitgevlogen zijn, gaan ze, na nog enkele nachten in het nest te hebben doorgebracht, met hunne ouders naar het riet om daar te logeeren. Omdat ze aan zulke slaapgelegenheden de voorkeur geven, trekken ze van weerszijden der rivier in de omgeving van deze samen, en vormen daardoor zulke kolossale zwermen, die veel bij elkander blijven om gezamenlijk in September de reis naar het Zuiden te aanvaarden. Verscheidene jaren heb ik opgemerkt, dat de hoofdtroep in de derde week van de Herfstmaand was vertrokken.

Daar ik van vertrokken sprak, kan het volgende dienen hoe de zwaluwen steeds haar nest in 't oog houden. Dat bleek mij het vorige jaar nog eens weer op heel eigenaardige wijze. Op een mooie morgen, een paar dagen voor hun vertrek, zat het mannetje op den voet van het dak, vlak boven het nest, uit volle borst te zingen. Met zijne blikken steeds vijf soortgenooten volgende, die pijsnel heen en weer langs het nest scheerden. Waarschijnlijk het wijfje met de jongen, om gezamenlijk afscheid te nemen van het dierbare plekje. Dat spelletje duurde enkele minuten en daarna vlogen ze te zamen weg.

Om nog even bij dien mooien Augustusavond stil te staan, kan ik u oprecht verzekeren, waarde heer Thijssen, dat ik blijmoedig gestemd huiswaarts keerde. In de overtuiging dat de natuur wonderlijk en krachtadig werkt. Dit moeten we echter niet uit 't oog verliezen, het groote voorrecht, dat de huis- en boerenzwaluw ten deel valt, om onder 's menschen bescherming en toegenegenheid te leven. En hun voortplantingsvermogen draagt veel bij tot een snelle vermenigvuldiging.

Het ware zeer te wenschen, dat over 't algemeen de vogels zich in de sympathieën der menschen mochten verheugen, maar dat is helaas nog lang niet het geval. En dan die soorten, die met den scherp klinkenden naam van schadelijk gedierte betiteld zijn, daar is het altijd nog treurig mee gesteld. Zonder eigenlijk na te gaan, welke rol deze wezens hebben te vervullen, missen ze bij de groote massa alle waardeering.

Menschen, die de fiere en fraaie gestalte, en de levenswijze van deze schepsels van nabij hebben leeren kennen, gevoelen zich onwillekeurig ook tot deze aangetrokken. Dat dan het lot van deze dieren ook een betere toekomst tegemoet moge gaan, dat de zucht tot dooden plaats make voor meer erkentelijkheid, is zeker de wensch van alle menschen die met deze grondgedachte sympathiseeren.

Ondanks al de rampspoeden, doet het ons toch nog weer hoopgevend aan, wanneer we in de gelegenheid zijn, een zeker aantal van die fiere en statige vogels te ontmoeten. Zoo heb ik de laatste dagen van September een reigertrek waargenomen. Den 29sten zag ik er tegen den avond zestien, hoog in de lucht in Z. richting trekken. Den 29sten ook tegen den avond een troepje van dertien stuks, een weinig later nog weer een gezelschap van twaalf stuks, alle met snelle vaart in Z. richting trekkende. En den 30sten ook op den zelfden tijd nog weer vier, die ook de weg volgden van hun voorgangers.

October gaf ons nog wat belangrijkers te aanschouwen. Den 19en van de Wijnmaand 's morgens om kwart voor negen passeerde een kolossale troep kraanvogels Terwolde. In een reuzen > waarvan de uiteinden aanhoudend als een fladderende wimpel heen en weer kronkelde, koersten ze uit het Noorden komende onder luidruchtig geschreeuw naar het Zuiden.

Doordat ze op een tamelijke hoogte vlogen, waren ze goed te onderscheiden, zoo terloops telde ik er omstreeks honderd vijftig stuks. Hun vaart was snel, een sneltrein zou ze niet bijgehouden hebben, daardoor waren ze in enkele minuten uit het oog verdwenen. Daar het

volstrekt geen alledaagsche verschijning is, heb ik datum en tijd nauwkeurig aangegeven. Het kon soms zijn, dat ze hier of daar, door andere waarnemers ook waren opgemerkt. Op de kaart kan u waarschijnlijk nagaan, welken weg ze zoo ongeveer gevolgd hebben. Zou het ook kunnen zijn, dat deze soorten vogels op hun reis de groote waterwegen ten naastenbij volgen?

In de maanden November en December zwierfden hier in de streek vele roeken en bonte kraaien rond, veel meer dan we anders gewoon zijn. 't Is mogelijk dat het aantal, dat zich anders in Vlaanderen, Noord-Frankrijk en langs de zeekust aldaar verspreidde — nu nog steeds het luchtruim mijlen ver door 't kanongebulder met angstwekkend gedonder wordt vervuld — in het tot nu toe gelukkige vrije Nederland, een goed heenkomen zoeken.

En nog iets heer Thijsse: Nu er de laatste paar jaar allerwegen ontzettend veel houtgewas van allerlei aard gevallen is en nog steeds valt, komen er vele, zeer vele vogels in 't gedrang. Niet alleen de hollenbroeders, maar letterlijk alle soorten die in het houtgewas hun toevluchts-oord zoeken.

Zouden de vogelvrienden — nu er in de oorlogsjaren door alle partijen en standen zooveel aan liefdadigheid is gedaan — nogmaals zoo vrij mogen zijn een beroep te doen op de Onderwijzers van Nederland, om als straks het voorjaar wederkeert, hun medewerking aan dit groote liefdewerk te willen verleen door alleen maar met een paar woorden, de kinderen te vermanen, geen vogelnesten te verstoren of uit te halen.

Nog altijd herinner ik mij de woorden, die de onderwijzer vroeger op school tot ons sprak. Dat was ook een man met een warm hart voor alles wat er leefde in de natuur. En als zoo iemand in verzoekenden, of vermanenden toon spreekt tot zijn leerlingen, dan kan dat niet missen, of er gaat in zekere mate een zegenende kracht van uit. Menschen, die er waarlijk voor gevoelen, zullen van zelf elk voorjaar, dat weer aanbreekt, op dat onderwerp terugkomen.

Aangezien er uit de steeds aangroeiende kinderen telkens weer jongere groepen op den voorgrond treden, is dat ontegenzeggelijk noodig. Want inderdaad verongelukken er een zeer groot aantal broedsels en jonge vogels door het uithalen en 't verstoren der nesten; vrij wat meer als er oppervlakkig wel gedacht wordt.

Ook zou de Ned. pers: Tijdschriften, Dag- en Weekbladen, die al dikwijls dit onderwerp zoo loflijk hebben besproken, waarschijnlijk voor deze grondbeginselen veel goeds tot stand kunnen brengen. En vooral ook plaatselijke bladen te plattelande, om met eenige regelen de aandacht der ouders op dit vraagstuk te vestigen. Daar er zelfs nog ouders zijn die hunne kinderen aansterken vogelnesten te gaan zoeken. Ook hier geldt het «onbekend is onbemind», en dat is zoo jammer. Door er elk jaar opnieuw de aandacht op te vestigen kan er naar alle waarschijnlijkheid van lieverlede veel verbetering in worden gebracht. Met deze enkele regels hoop ik uit den grond van mijn hart, het groote belang der vogelen in 't algemeen nog te hebben gediend.

Terwolde.

D. J. VAN TONGEREN.

LEEKEPRAATIE.

EN enkelen jaargang uitgezonderd, was ik steeds lezer van *De Levende Natuur*. Ik mag niet zeggen: een trouwe lezer, mijn bezigheden lieten dit niet altijd toe. Wel kan ik verklaren, dat geen aflevering ongezien ter zijde gelegd werd. Mocht er geen tijd overschieten voor het lezen der grootere en vervolg-artikelen, de plaatjes en de korte stukjes sloeg ik bijna nooit over. En ik meen te mogen zeggen, dat ik aan het kennis nemen van den inhoud op de wandeling en in eigen tuintje meermalen genoeg beleefd heb. Terwijl mijn schoolkennis van de levende natuür zich bijna uitsluitend bepaalde tot wat systematiek, veel dood en weinig levend